

Grzegorz Majkowski

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni
Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych
ORCID ID: 0000-0001-7822-0335

**Dla wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży
oraz wspólnej pamięci Polaków**

Wychowanie dzieci i młodzieży to proces wielokierunkowy i wielowątkowy. Wymaga starannego przygotowania pedagogicznego opiekunów, ale też odpowiednich przekazów, tak przygotowanych, aby były przystępne i chętnie odbierane przez młode pokolenie. Wychowanie może dotyczyć budowania spójnego systemu wartości, wyrabiania obywatelskiej postawy, kształcenia umiejętności prawidłowego korzystania z praw obywatelskich. Wychowanie odnosi się także do niezwykle ważnej kwestii – kształtowania postawy patriotycznej.

Cenną pozycją pod tym względem jest praca *Piłsudczana w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie* (tom 1), która ukazuje jak Józef Piłsudski (1867–1935), wzór patrioty, Budowniczy Drugiej Rzeczypospolitej, Ojciec Niepodległej Polski¹ był przedstawiany dotąd w sztuce.

Publikacja została wydana przez Muzeum Niepodległości w Warszawie, placówkę, która jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego, przy finansowym wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (środki z Funduszu Promocji Kultury) oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Praca ta jest tekstem prezentującym, pełniącym jednocześnie funkcję informacyjną. W katalogu zebrano tzw. *piłsudczana*, czyli muzealia, które

¹ Zob. np. W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*, Kraków 2006; J.L. Englert, G. Nowik, *Marszałek Józef Piłsudski. Komendant. Naczelnik. Pierwszy Marszałek Polski*, Warszawa 2007; A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Kraków 2017.

dotyczą Józefa Piłsudskiego. Pochodzą one ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie z lat 1990–2018. Autor zgromadził, uporządkował i dokładnie opisał 375 obiektów związanych z działalnością Józefa Piłsudskiego. Są wśród nich muzealia z zakresu grafiki, reprodukcji, malarstwa, plakatu, rzeźby oraz fotografie.

Różne gatunki artystycznego wyrazu, które znalazły się w katalogu wyznaczyły jego strukturę. Publikacja została podzielona na sześć działów: *Grafika* (s. 24–29), *Reprodukcje* (s. 32–75), *Malarstwo* (s. 78–85), *Plakaty* (s. 88–99), *Rzeźba* (s. 102–107), *Fotografie* (s. 110–353). Po nich następują indeksy: osobowy i nazw geograficznych. Podnoszą one wartość publikacji, ułatwiają czytelnikowi jej odbiór. Całości dopełnia *Bibliografia*, która przynosi wiedzę na temat prac naukowych, popularnonaukowych i źródłowych dotyczących Józefa Piłsudskiego oraz przedstawiania jego postaci w sztuce.

Związek historii z artystycznym przekazem jest widoczny już na okładce dzieła, a więc w jego warstwie niewerbalnej. Na pierwszej stronie okładki mamy *Portret Józefa Piłsudskiego* (K. Górski, litografia barwna, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie), na czwartej widnieje *Tryptyk – Kielce 1914* (S. Batowski-Kaczor, litografia barwna, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie), zaś na grzbiecie fotografia *Józef Piłsudski* (J. Kuczyński, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie).

W publikacji znalazły się fotografie związane z wydarzeniami, w których Piłsudski brał bezpośrednio udział oraz z uroczystościami dotyczącymi osoby marszałka, np. *Sypanie Kopca Józefa Piłsudskiego w Krakowie na Sowińcu*, pozycja katalogowa (dalej: poz.) 302 (s. 283), kilkadziesiąt fotografii dotyczących uroczystości złożenia urny z sercem marszałka oraz szczątków jego matki na cmentarzu wojskowym Na Rossie w Wilnie oraz samego cmentarza i Mauzoleum Matki i Serca Syna, poz. 306–372 (s. 286–351), co pokazuje zjawisko kultu marszałka². Najliczniej są reprezentowane fotografie (278) oraz reprodukcje (47). Najmniej obiektów dotyczy malarstwa (11), rzeźby (11) i grafiki (10). W katalogu *Piłsudczana...* znalazło się także 18 plakatów. W sumie, w pracy przedstawiono 375 pozycji. Jak pisze Autor, w zbiorach Muzeum Niepodległości znajdują się także archiwalia, pocztówki, druki ulotne, realia dotyczące marszałka. Badacz zapowiada wydanie drugiego tomu publikacji z tymi muzealiami.

² Zob. P. Okulewicz, *Józef Piłsudski – między popularnością a kultem*, „Wiadomości Historyczne” 2006, nr 5, s. 18–28.

Wśród fotografii na uwagę zasługuje m.in. obiekt przedstawiający dekorowanie Krzyżami Virtuti Militari lotników amerykańskich z 7. Eskadry Myśliwskiej im. Tadeusza Kościuszki (10.05.1921, Belweder) za udział po stronie polskiej w wojnie polsko-bolszewickiej i za obronę Lwowa w czasie wojny polsko-ukraińskiej w 1918 roku (poz. 169. *Dekoracja lotników amerykańskich*, s. 165). Wśród grafik uwagę przykuwa poz. 10. *12.V.1985. 50. Rocznica Śmierci* (s. 29), z wymownym cytatem z Piłsudskiego:

„...tylko ten człowiek wart nazwy człowieka, który ma pewne przekonania i potrafi je bez względu na skutki wyznawać czynem...”.

Cytat miał szczególne znaczenie w sytuacji społeczno-politycznej w Polsce w latach 80. XX wieku i zapewne został wybrany celowo przez artystę, jako silny przekaz perswazyjny.

W dziale *Reprodukcje* mamy wymowny obiekt (poz. 20) *Jedynka* (s. 41). Jest to karykatura nawiązująca do ważnych wyborów w 1919 roku, a więc w czasie trudnym politycznie dla Polski po odzyskaniu niepodległości. Przedstawia Józefa Piłsudskiego łowiącego na wędkę w kształcie jedynki członków do nowego Sejmu (kształt wędki jest nawiązaniem do listy wyborczej nr 1). Karykatura stanowi przykład walki wyborczej bez słów. Do ciekawych przekazów w dziale *Malarstwo* należy obiekt oznaczony jako poz. 62. – *Marszałek Piłsudski przyjmuje defiladę* (s. 82), który prezentuje marszałka siedzącego na koniu – Kasztance, w wodzowskiej postawie. Wśród plakatów uwagę zwraca poz. 70. *Rzeczą żołnierza jest stworzyć dla ojczyzny piorun, co błyska, a gdy trzeba – uderzy* (s. 89). Plakat przedstawia Piłsudskiego stojącego na linii okopów i zasieków. Ma napis: „Do kawalerów Virtuti Militari, styczeń 1920”. W dziale *Rzeźba* znalazł się monumentalny obiekt w stylu *art déco* będący wizerunkiem głowy Józefa Piłsudskiego – poz. 91. *Józef Piłsudski* (s. 104).

Katalog stanowi materialny dowód realizacji zadań Muzeum Niepodległości w Warszawie i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie przybliżania wiedzy o przeszłości Rzeczypospolitej i utrwalania jej dokonań w zbiorowej pamięci Polaków, budowania i podtrzymywania tożsamości narodu polskiego. Realizuje jeszcze jeden niezwykle ważny cel, służy wychowywaniu młodego pokolenia w duchu patriotycznym.

Mimo że tekst prezentuje muzealia z różnych obszarów artystycznej ekspresji, np. z zakresu malarstwa, rzeźby, to zachowuje spójność i przejrzystość.

Z informacji podanych pod obiektami wynika, że autor dokonał wnikliwych analiz samych muzealiów i, co znacznie wzbogaca pracę, kontekstu.

Zidentyfikował miejsca i osoby (np. widniejące na fotografiach) dotąd nierozpoznawalne.

Na uwagę zasługuje więc staranne, drobiazgowo przygotowanie opisów pod każdym z obiektów muzealnych, wymownych artefaktów. Zawierają one nie tylko podstawowe dane o obiekcie, ale również przybliżają kontekst historyczny związany z przedmiotem lub wydarzeniem. Czytelnik otrzymuje sporą dawkę wiedzy, ma poszerzone spektrum poznawcze. Przykładem niech będzie poz. 373. *Córka Józefa Piłsudskiego, Jadwiga przed dębem posadzonym w miejscu urodzenia Ojca* (s. 352). Obok informacji o samej fotografii, o tym, że jej autor jest nieznan, o miejscu i dacie powstania (Zułów, 21.05.1985), typie papieru, wymiarach obiektu, otrzymujemy dodatkowe dane – o miejscu urodzenia Józefa Piłsudskiego, jego córce, okolicznościach posadzenia dębu (w celu upamiętnienia narodzin marszałka), losach majątku Zułów (uznawanego w Drugiej Rzeczypospolitej za miejsca pamięci narodowej ze względu na to, że urodził się w nim marszałek) po kampanii wrześniowej 1939 roku i po II wojnie światowej. Są to informacje, które znacznie wzbogacają wiedzę odbiorcy o tej wybitnej postaci.

Zebrane i opisane w katalogu obiekty przybliżają czytelnikowi czasy Józefa Piłsudskiego, pozwalają odbiorcy tekstu wejść głęboko w historię. Ukazują wybitną osobowość, wielkiego patriotę przedstawianego w zbiorach sztuki, dla którego – tak samo, jak dla innego męża stanu z tego okresu, Ignacego Jana Paderewskiego – przewodzenie narodowi było służbą³. Czytelnik ma przede wszystkim okazję zapoznania się z obiektami, np. fotografiami, rzeźbami, karykaturami marszałka, które nie są powszechnie znane.

Publikacja jest napisana przystępnym językiem, starannie przygotowana pod względem merytorycznym. Na uwagę zasługuje dbałość o stronę estetyczną. Autor umiejętnie wykorzystuje i wprowadza do pracy komunikaty niejęzykowe – prezentuje obiekty, fotografie. Łatwość w odbiorze, pietyzm w przygotowaniu i w ogóle strona estetyczna sprawiają, że publikacja ta wręcz zaprasza do otworzenia, do zapoznania się z zawartością. Szata graficzna powoduje, że praca jest atrakcyjna dla odbiorcy, zanurzonego w ponowoczesności, do którego w codziennej komunikacji docierają przede wszystkim bodźce wzrokowe (i słuchowe). Te pozamerytoryczne

³ Zob. G. Majkowski, *O sposobach komunikowania wartości w dyskursie politycznym (na przykładzie przemówień Ignacego Jana Paderewskiego)*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, nr 4(64), s. 205–226.

atuty sprawiają, że katalog jest przystępny dla młodzieży, wychowywanej w kulturze obrazkowej. Zawartość treściowa pracy, ukazanie wybitnego męża stanu na tle czasów, w których przyszło mu prowadzić aktywne życie polityczne, w sumie, przybliżenie historii Polski w atrakcyjnej formie, przekonuje, że publikacja powinna trafić do placówek oświatowych, być pomocą dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych, zwłaszcza historii, wiedzy o społeczeństwie i w ogóle pedagogów prowadzących lekcje wychowawcze. Powinna także znaleźć się w zasobach bibliotek szkolnych i to w systemie łatwego dostępu.

Katalog, co powiedziałem wyżej, w przystępny sposób przybliży trudny czas odbudowywania Rzeczypospolitej po dziesiątkach lat niewoli, uczy, ale przede wszystkim, wychowuje, pokazuje wzór patriotycznej postawy i możliwości jakie daje sztuka w celu utrwalania tożsamości wspólnoty Polaków. *Piłudczana...* pełnią dlatego ważną funkcję edukacyjną i wychowawczą.

Katalog należy uznać za niezwykle potrzebny. Praca dokumentuje, a przez to uświadamia Polakom w różnym wieku, starszemu pokoleniu, wychowanemu w czasach po II wojnie światowej, osobom wchodzącym w dorosłe życie po transformacji ustrojowej z 1989 roku i przede wszystkim młodzieży rolę Józefa Piłsudskiego w przywracaniu Polsce niepodległego bytu państwowego w trudnym okresie po I wojnie światowej, w scalaniu ojczyzny rozdartej między trzech zaborców i jego znaczenie w utrzymaniu niepodległości.

Piłudczana... stanowią ważną, oczekiwaną pozycję w zakresie publikacji, które dotyczą okresu szczególnego w dziejach Polski – czasu odbudowy niepodległego bytu państwowego w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku.

Praca przyczynia się w znacznym stopniu do upowszechniania wiedzy o działalności politycznej Józefa Piłsudskiego i czasie wybijania się Polski na niepodległość po długim okresie zaborów. Ukazuje autentyczny polski patriotyzm, dbałość Polaków o utrzymanie tożsamości. Stanowi cenne źródło wiedzy dla muzealników, kolekcjonerów obiektów historycznych, organizatorów wystaw okolicznościowych i dydaktycznych, dla nauczycieli historii i innych przedmiotów humanistycznych, miłośników sztuki.

Katalog pełni niezwykle ważną funkcję poznawczą i edukacyjną w odniesieniu do odbiorcy – młodszego i starszego. Uświadamia, jak trudną drogę musieli przejść Polacy, aby odzyskać niepodległość po wielu latach zniewolenia. Pozwala tym samym lepiej zrozumieć polski patriotyzm, szczególnie współcześnie, w czasach ożywionej dyskusji o kierunku rozwojowym Unii

Europejskiej, w okresie ścierania się koncepcji ponadnarodowego, wielokulturowego bytu z koncepcją wspólnoty narodów dbających o zachowanie własnej tożsamości.

Optyzmizmem napawa to, że badacz kontynuuje – z powodzeniem – dzieło swoich poprzedników⁴. Popularyzuje wiedzę o działalności Józefa Piłsudskiego, przybliża współczesnemu odbiorcy tekstów kultury, uczestnikowi dyskursu publicznego życie polityczne i kulturalne Drugiej Rzeczypospolitej. Co szczególnie budujące, zapowiada – jak podałem wyżej – wydanie drugiego tomu.

I jeszcze jedna refleksja. Chociaż zdjęcia muzealiów są czytelne dla obcokrajowców, to bariera językowa nie pozwala im na zaznajomienie z opisami, a tym samym na głębsze poznanie obiektów i kontekstu. Warto zadbać o to, aby katalog został przygotowany w przyszłości również w wersji anglojęzycznej.

Katalog *Piłsudczana w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie*, tom 1 powinien wzbogacić zbiory placówek oświatowych i innych miejsc o funkcji kulturotwórczej, działających w kraju oraz zbiory organizacji polonijnych.

Grzegorz Majkowski

Filip Żelewski, *Piłsudczana w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie*, tom 1, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018, ss. 367.

⁴ O. Świerzeńska, R. Madej-Janiszek, K. Ziąja, *Józef Piłsudski w zbiorach Muzeum Niepodległości – Katalog*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 3(9), s. 230–264.